

# İçindekiler

<b>SUNU</b> .....	<b>9</b>
<b>NAMIK KEMAL Vatan ve Özgürlük Şairi</b> .....	<b>11</b>
ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ.....	12
EDEBİYATÇILIK, GAZETECİLİK .....	17
YENİ OSMANLILAR CEMİYETİ.....	21
YURT DIŞINDA.....	23
YURDA “USTURA GİBİ” DÖNMEK .....	26
TİYATRO DÜŞÜNCESİ.....	28
ASLA TESLİM OLMAMAK: MAGOSA ZİNDANI .....	30
MİTHAT PAŞA VE KANUNU ESASİ.....	33
MİDİLLİ’YE SÜRGÜN VE HÜRRİYET KASİDESİ .....	36
ALİ SUAVİ, ZİYA PAŞA VE MİDİLLİ SÜRGÜNÜ NAMIK KEMAL.....	38
ÖLÜMÜ.....	41
<b>NAMIK KEMAL’İN YAPITLARI</b> .....	<b>43</b>
ŞAİR NAMIK KEMAL.....	44
NAMIK KEMAL’İN TİYATROÇULUĞU.....	46

NAMIK KEMAL'İN ROMANLARI.....	56
NAMIK KEMAL'İN DÜZYAZILARI .....	58
<b>NAMIK KEMAL'DEN MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'E .....</b>	<b>65</b>
<b>NAMIK KEMAL İÇİN YAZILANLARDAN.....</b>	<b>71</b>
VAVEYLÂ (Hasan Ali Yücel) .....	72
KEMAL'DEKİ HİKMET... (İlhan Selçuk) .....	74
ÖRNEK AYDIN NAMIK KEMAL (Fakir Baykurt).....	76
TANZİMAT EDEBİYATI VE NAMIK KEMAL (Server Tanili).....	78
NAMIK KEMAL, YENİ OSMANLILAR-PARİS VE KOMÜN SAVUNMASI (Serol Teber) .....	81
<b>NAMIK KEMAL KAYNAKÇASI.....</b>	<b>83</b>
<b>NAMIK KEMAL'DEN SEÇME ŞİİRLER.....</b>	<b>89</b>
HÜRRİYET KASİDESİ (VATAN KASİDESİ) .....	94
VATAN ŞARKISI.....	98
VATAN TÜRKÜSÜ.....	100
VATAN MERSİYESİ .....	102
TAŞLAMALAR.....	106
HIRRENÂME (DİŞİ KEDİ DESTANI).....	110
ABDÜLHÂMİT'E .....	112
GAZEL (KOYNUNA) .....	115
GAZEL (ELVEDA) .....	117

GAZEL (BEN).....	119
GAZEL (EDEYİM).....	121
GAZEL (KİTABIMIZ) .....	123
MURABBA (DOĞRULUK) .....	125
MURABBA (KALMIŞTIR).....	127
YOKTUR .....	128
BEYİTLER .....	130
KITALAR .....	132
ZİYÂ PAŞA'NIN ÖLÜMÜ İÇİN .....	136
VAVEYLA (ÇİĞLİK) .....	140

*Sana senden gelir bir işte doğruluk lazımsa  
Zaferden umudunu kes yabancidan imdat lazımsa*

## SUNU

Ölürsem görmeden millette ümit ettiğim feyzi  
Yazılsın seng-i kabrimde (mezar taşımında) vatan mahzun  
ben mahzun

diyen **Namık Kemal**'in 48 yıllık ömrü hem kendi kuşağına hem de kendisinden sonraki tüm kuşaklara özgürlük aşkını ve yurt sevgisini aşıl原因an müthiş bir mücadelenin adıdır.

Gezdiğin güzel yerler zulmün köpeklerine kaldı  
Uyan ey yaralı kükremiş aslan bu gaflet uykusundan

diyen **Namık Kemal**, özgürlük aşkıyla dolu bir edebiyat adamı olarak başladığı mücadelesini, gazeteci ve aydın olarak sürdürmesiyle özgün bir kimliğe kavuşan, yaşamını zulme ve esarete karşı verilmesi gereken kavga ve mücadeleye adayan bir vatan ve özgürlük kahramanıdır.

“Hürriyet Kasidesi”, “Vatan Şarkısı”, “Vatan Türküsü”, “Vatan Manzumesi” gibi yüreklere seslenip coşturan şiirleri, **İntibah**, **Cezmi** gibi romanları, toplumu derinden sarsan **Vatan yahut Silistre** başta olmak üzere oyunları, gazetelerde yazdığı siyasal toplumsal ve edebi yazılarıyla dünü aydınlatırken bugüne de yol gösteren öncü bir aydındır.

Vatan'ı sattık bir pula  
Ne utanmaz köpekleriz

deyişle bugünlerin Türkiye'sini de anlatan, anlamamıza yardım eden bir özgürlük savaşçısıdır.

Görülmemiş bir direnişin, özverinin, yiğitliğin adı olan “Silistre Savunması”nu bir antiemperyalist bildirge gibi olan **Vatan yahut Silistre** ile oyunlaştırdı. 8 Nisan 1873'te ilk kez Gedikpaşa Tiyatrosu'nda oynayan oyun İstanbul'u sarsınca tiyatrodan tutuklanıp Magosa'ya sürgüne gönderildi. Teslim olmadı:

Zalim ne kadar korkusuz da olsa,  
Zulmün temelini biz yine de yıkarız  
Dünyanın dibine atsalar da bizi  
Yerküreyi patlatır çıkarız...

Magosa zindanında **Akif Bey, Gülnihal, Zavallı Çocuk, Kara Bela** oyunlarını, makale ve şiirlerini yazdı.

Dünyada zalimin yardımcısı alçaklardır  
Köpektir insafsız avcıya hizmetten zevk alan...

Şiirlerinde ve makalelerinde, Türk dilinde o zamana kadar bilinmeyen vatan, millet, hürriyet, vicdan, inkılâp, ihtilal, hâki vatan (vatan toprağı), hamiyet (vatan sevgisi), gavgai hürriyet (hürriyet kavgası), zinciri esaret (esaret zinciri), didarı hürriyet (özgürlüğün güzel yüzü), ümmidi istikbal (gelecek umudu) gibi birçok kavramı kullandı.

Direndi:

Israrlıyım kararlıyım can verinceye kadar halka hizmette  
Fedakârın kalır anıları daima milletin kalbinde  
Vatan sevgisinin çoğaldığı bir gün gelir de denir  
Kemal'in mezar taşı kalmadıysa adı kalmıştır.

\*

**Namık Kemal Vatan ve Özgürlük Şairi'**nde, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyile "Türkiye'de insan haklarının bayrağını ilk kaldıran adam" olan;

Zalim ne kadar korkusuz olursa olsun  
Zulmün temelini yine de biz yıkarız  
Yerin dibine atsalar da bizi  
Yerküreyi patlatır çıkarız.

diyen, Aydınlanmamızın ilk büyük öncüsü **Namık Kemal**'i genç kuşaklara tanıtmaya çalıştım.

**Öner Yağcı, 2019**

**NAMIK KEMAL**  
**Vatan ve Özgürlük Şairi**

*Ey vatanın hayatının korunması yolunda  
canını bağışlayan savaşçılar!..  
Şu naçiz eserimin konusu  
-alaylarında silah kullanmak şerefine nail olduğunuz-  
Osmanlı askerinin yankısı dünyayı tutan  
kahramanlıklarından biridir. Sizin şanınızı yükseltmeye çalıştım.  
Onun için değersiz eserimi -değersizliğini itiraf etmekle birlikte-  
sizin adınıza hediye ederim.*

*Vatanın ne demek olduğunu bilen kalem sahiplerinin vatan savunması  
için yapabileceği şey askerde -Allah göstermesin- felaket görürse bera-  
ber ölmek, zafer görürse milletin teşekkürüne tercüman olmaktır.*

*Yaşasın askerimiz!.. Yaşasın vatan!..*

**Kemal**  
**(Vatan Yahut Silistre'nin ithafı)**

## ÇOCUKLUĞU VE EĞİTİMİ

Mustafa Asım Bey'le, Fatma Zehra Hanım'ın oğlu olarak 21 Aralık 1840'ta Tekirdağ'da doğan çocuğa dedesi "Mehmet Kemal" adını verdi.

2 yaşındayken annesi öldü.

Ailenin gözbebeği olan Kemal, Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yerlerinde valilik görevlerinde bulunan dedesi Abdüllatif Paşa'nın bolluk içindeki evinde, eğitim görmüş ender kadınlardan olan anneannesi Mahdume Hanım'ın gösterdiği özenle büyüdü.

Kemal, 9 yaşındayken aile İstanbul'a göçünce babasıyla da sık görüşme olanağı doğdu. Zeki ve eğitilmiş olan babası Mustafa Asım saraya müneccimbaşı olmuştu ve bitmez tükenmez öyküler anlattı Kemal'e.

Babasının anlattığı kendisinde tarih sevgisi doğuran Osmanlı'nın yükselme ve gerileme dönemleriyle böyle tanıştı (Osmanlı'nın ayrıntılı tarihini yazmak sonraları onun en tutkulu dileği olmuştu.)

Babasının anlattıkları arasında en çok atalarının "kamarilla" denilen saray efendileri tarafından baskı ve takiplere uğratılmasıyla ilgili olaylar ve öyküler ilgisini çekiyordu.

Mustafa Asım'ın 109 yıl yaşayan babası Şemsettin'in belleğinde son kuşakların tarihi saklıydı. O sayede Mustafa Asım ailesinin soyağacını, zenginlikten yoksulluğa düşmesinin nedenlerini biliyordu. Soyu Konya'da XVIII. yüzyılda yaşayan Bekir Ağa'dan geliyordu. Torunlar arasında ünlü komutanlar, vezirler, şairler vardı ve hepsi de şu ya da bu nedenle sultanların gözünden düşmüş, başlarını cellat kütüğünde kaybetmişti.

Şemsettin 5 sultan görmüş, 75 yıl hizmet etmiş, pek çok kez sultanların zulmüne uğramıştı. II. Mahmut döneminde tüm var-



lığına el konulmuş, sokağa atılmıştı. Mustafa Asım tanık olduğu bu sahneyi ayrıntılarıyla oğlu Kemal'e anlatmıştı.

Ailesinin acı anıları, sızlanmaları ve yoksulluğuyla büyüyen Mustafa Asım, çocukluğunda gördüğu, duyduğu her şeyi oğlu-na anlatıyor, bu da Kemal'de rejime, despotizme, istibdada karşı küçük yaşlardan itibaren öfke duygusunun kabarmasına yol açı-yordu. Kemal'in kafasında Osmanlı devleti böyle biçimleniyor-du.

Tarih yalnızca parlak fetihler, büyük kahramanlıklar ve ışılıtlı zaferler zinciri değildi, tarihte anlamsız ve iğrençlik derecesinde acımasız birçok karanlık kanlı eylem de vardı.

Bir gün, "Bayezit'ın şehzadeliğinde kahraman, mert, iyi yü-rekli, yüksek yaradılışlı bir genç olduğunu söylemiştiniz, öy-leyse niçin tahta geçer geçmez masum kardeşi Yakup'u katlet-tirdi?" deyince babası, "Padişahlar tahta çıktıkları gün doğarlar oğlum," demişti.

Yıllar sonra veliahtlığı sırasında liberalizm oyunu oynayan II. Abdülhamit tahta geçince bu cümleyi aklına getirmişti.

Babasının anlattıkları Kemal'i okumaya heveslendirdi, onda bilgi açılığı uyandırdı.

Merakı, zekâsı, üstün yetenekleri ve öğrenme tutkusu onun eğitimi konusunu getiriyordu akla.

Tanzimat reformları öncesinde Türkiye'de dünyevi okullar yoktu, eğitim din adamlarının elinde toplanmıştı. Hocalar ilko-kulda çocuklara okuma yazma ve İslam'ın kurallarını öğretilirdi. Falaka ve değnek eğitimin en güvenilir yöntemiydi.

İlkokuldan sonra eğitimin sürdürülebileceği tek yer dinsel eğitim veren medreselerdi. Çocuk medreseye gider ve "softa" olurdu. Yönetici memurluk soyluların ve çok zenginlerin çocuk ve akrabaları için tekelleşmiş olduğundan medreseler orta sınıf-tan insanların çocuklarıyla dolardı.

10-12 yıl süren medrese eğitiminde çocuk Arapça, gramer, ahlak, belagat ilmi, ilahiyat, felsefe, İslam hukuku (şeriat) ve sonunda Kuran ve sünnetleri öğrenirdi. Medreseyi bitiren softa "danişment" (bilgili) unvanını alır, hoca ya da imam olurdu.

Öğrenimini kendi olanaklarıyla sürdürmek isteyenlerden en

şanslı olanlar birkaç yıl sonra ulemalığın birinci aşamasını elde edip taşrada “kadı”lık görevi alabilirdi. Kutsal yasa ulema kanının dökülmesini yasakladığından ulema olmak bir çeşit can güvenliği sağlıyordu.

Tanzimat reformları eğitimde birçok şeyi dini otoritenin elinden aldı. Kapitalist ilişkilerin dünyevi eğitim almış kişilere ihtiyacı vardı. Medresede okutulan dini ve skolastik bilimlerin yanı sıra genel kültür dersleri de verilen “rüştüye” adlı sivil okullar açıldı.

Abdüllatif Paşa torununu şimdi İstanbul Üniversitesinin bulunduğu bölgedeki böyle bir okula yazdırdı.

En büyük zevki öğrenmek olan Kemal’i beş ay sonra evlerine daha yakın olan Valide Mektebine aldılar.

Bu okuldaki seçkin, bilge ve şiir yazaran bir öğretmen olan Şakir Efendi, ciddiyeti, görgüsü, bilgisi, şaşırtıcı belleğiyle dikkatini çeken Kemal’i özel olarak eğitmeye başladı. Kemal de öğretmenine bağlandı, derslerine sarıldı.

Bir gün bir tören dolayısıyla okulu, sıradan insanlar için kutsal bir varlık kabul edilen “Allah’ın yeryüzündeki gölgesi” Sultan Abdülmecit (1861-1876 yıllarının despot padişahı) ziyarete gelecekti. Şakir Efendi, bir deftere yazdığı 70 beyitlik kasideyi okuyarak Kemal’e, “Şimdi bunu sana vereceğim, ezberleyecek ve Sultan’ın huzurunda okuyacaksın” dedi. Kemal öğretmeninin uzattığı defteri almadı, şiiri ezberlediğini söyledi ve okudu.

Ama bir sorun vardı, Sultan’ın ve kalabalığın huzurunda utanacağını, şiiri okuyamayacağını söyleyince öğretmenini, “Onların hepsi mezar taşı,” dedi.

Gerçekten de Sultan’ın huzurunda şiiri hiç takılmadan okudu Kemal.

Ondan sonra yaşamı boyunca Sultan’ın, vezirlerin ve önemli kişilerin huzurunda bulunması gerektiğinde onları fazla önemsemedi.

Bir öğretmenin bir cümlesi Kemal’in padişah korkusunu yemesini sağlamıştı.

Birkaç ay sonra Abdüllatif Paşa’nın Kars’a tayini çıktı. Kemal gitmek istemiyordu ama dedesi onsuz yaşayamazdı. Çaresiz gidecekti. Öğretmeni Şakir Efendi’nin verdiği listedeki bütün ki-

tapların alınması ve yanında götürmesi koşuluyla gitmeye razı oldu. Listede yüzlerce ciltlik kitap vardı. Ailenin eşyalarının taşındığı kervana kitap yükleri de katıldı.

Uzun ve zorlu bir yolculukla Anadolu'yu baştanbaşa geçtiler (1851).

Konakladıkları hanlarda, bu ıssız yerlerde gazete, kitap ve tiyatronun yerini tutan olağanüstü hikâyeleri dinledi Kemal. Haberleri en hızlı kervancılar yayıyordu, en ilginç hikâyeleri onlar bilirdi.

Yoksul, aç, ezilmiş insanları gördü, köle olarak satılan çocukları, eşkıyayı, vıcık vıcık Osmanlı çamurunu gördü. Sıska camızların çektiği gıcirtılarıyla ünlü kağnıları gördü. Taşra yönetiminin, kadıların, din adamlarının, öşür toplayıcıların, toprak sahiplerinin, tefecilerin elinde perişan olan köylüleri gördü. Yabani otların kapladığı tarlaları, bakımsız viran olmuş bağları, bahçeleri gördü.

Bakımsız ve kötü yolları, zenginlikleri gizleyen ama perişan edilmiş Anadolu'yu gördü.

Bu tablo Kemal'de silinmez izler bıraktı.

Kars'ta karamsar ve sinirliydi, aklı başkentteydi. Günlerini kitaplarının başında geçiriyor, pencereden bakıp düşler kuruyordu.

Kars'ta okul yoktu. Yaşlı bir müderris ve şair olan Seyyit Mehmet Hamit Efendi ona öğretmen oldu ve tasavvuf felsefesinin inceliklerini anlattı. Mevlana'nın *Mesnevi'*sinden parçalar okudu. Nabi'nin, Sümbülzade'nin zevk, sefa ve aşktan söz eden şiir kitaplarını verdi. Divan şiirinin yazma biçimlerini öğretti.

Kemal gönlünü yavaş yavaş şiire kaptırdı, şair olmayı düşledi.

12 yaşındayken eski usulle, tumturaklı, pek ahenkli olmayan ilk beyitini yazdı.

Ertesi yıl Abdülatif Paşa İstanbul'a çağrılınca aynı yollardan döndüler.

Bilgisi yaşlılarından üstündü. Arapça ve Farsçayı öğrenmesi için özel öğretmenler tutuldu.

Paşa Sofya Kaymakamlığına atanınca 15 Mayıs 1855'te Sofya'ya gittiler. O dönemde babası da Filibe Mal Müdürüydü.

İrene Melikoff<sup>1</sup>, Namık Kemal'in o dönemde aldığı eğitimin önemini şöyle belirtti:

*Eğitiminin bir parçası olan dinsel ve sufi temel, Namık Kemal'in bütün yaşamı boyunca kendini hissettirmiştir. Gençlik mısralarında dile getirdiği ilk Bektâşi heyecanları, ruhunun derinliğinde, atalarının dinine kendini hep bağlı yapıp çıkmıştır. Namık Kemal'in ülküsü, Bektâşi geleneğinin öğrettiği hemcinsine sevgi, hoşgörü ve gönül yüceliği idi; ilerleme ve modernizm arzusuna rağmen, kökenine hep bağlı kaldı o.*

\*

Gülhane Hattı Hümayununun üzerinden 15 yıl geçmişti. Çar Nikolay, Osmanlıya "Hasta Adam" demişti ve Kırım Savaşı başlamıştı.

Kemal, Sofya kahvehanelerinin hevesli bir ziyaretçisi oldu. Çevresinde herkes eski klasik şiiri övüyordu. Şiir kitaplarına daldı. Şiirlerin dili zordu, tasavvuf felsefesi de bulanık ve anlaşılmazdı. Kulağa hoş gelişi iyiydi, dış parlaklığı iyiydi şiirin, ama anlamını kavraması zor işti. Fuzuli, Baki, Nefi, Nedim'in ince ustalıkla eğretilmelerini ve zarif cinaslarını anlamasını sağlayacak hocalar aradı. Şiirlerin derinindeki gizli anlam Kemal'i çekiyordu. Onların basit taklitlerini yazmaya başladı. Arapça ve Farsçasını da derinleştirdi, örneğin Sadi'nin *Gülistan'*<sup>2</sup> da okudu.

Her şey eleştirel yaklaşıma başlaması bu dönemdedir.

---

1 Prof. İrene Melikoff (1917-2009): Eren Bacı adı verilen Türkolog. Petrograd'da doğdu. Doğu Dilleri Yüksek Okulu Türkçe ve Farsça Bölümünü, Sorbonne Üniversitesi Uygulamalı Yüksek Eğitim Okulunu bitirdi. Sorbonne Üniversitesi'nde edebiyat doktora yaptı ve emekli olana kadar çalıştı. Birçok üniversite ve kurumda yöneticilik yaptı. Doğu kültürü üzerindeki çalışmalarıyla Türkiye, İran ve Fransa devletlerinden ve çeşitli kurumlardan ödüller aldı. Umur Paşa Destanı, Melik Danişmend, Ebu Müslim: Kırklar'ın Cemi'nde, Türk Sufizminin İzinde, Uyur İdik Uyardılar, Efsaneden Gerçeğe Hacı Bektâş, Destan'dan Masal'a Türkoloji Yolculuğum gibi kitapları Türkçeye çeviren Melikoff hakkında Turan Alptekin'in Prof. İrene Melikoff'un Ardından adlı bir kitap yayınladı.

2 Gülistan (Gül Bahçesi): İran edebiyatının en önemli şair ve yazarlarından Şirazlı Sadi'nin Doğu ve Batı edebiyatını etkileyen yapıtıdır. Doğal, rahat ve canlı bir anlatımla öyküleştirilmiş öğütlerin yer aldığı yapıtta gerçek olaylarla fabl, şakalı anlatıyla bilgece sözler, mistik yaşamla gerçek yaşam, sembollerle gerçek iç içedir. Doğu insanının yaşamı algılayışı, insan ilişkileri, ahlak değerleri, kültürel zenginliği görülür.

## EDEBİYATÇILIK, GAZETECİLİK

Kemal, dönemin geleneklerine göre Niş Kadısı Mustafa Ragıp Efendi'nin kızı Nesime Hanım'la Sofya'da evlendirildiğinde 16 yaşındaydı.

Evlilik Kemal'in edebiyata ve politik çalışmalara gömülmesine engel olmadı.

Savaş bitince yine görevinden alınan Abdüllatif Paşa'nın önce eşi, sonra da kendisi İstanbul'da ardı ardına öldü. Ev satıldı, borçlar ödendi ve Kemal sadece sırtındaki elbiseleriyle kaldı.

17 yaşındayken yeni evlenmiş olan babasının yanına taşındı ve İstanbul'da iş aramaya başladı. Yaşlılarından daha iyi eğitilmiş olduğu için Tanzimat'tan sonra kurulan Tercüme Bürosu'na<sup>3</sup> alındı.

O dönemde arkadaşlarıyla İstanbul meyhanelerini dolaşırsa da mutlu olamadı ve edebiyata döndü.

Türk dilinin Arapça ve Farsça ifadelerden arınmasını, divan, gazel, kaside gibi eski klasik formlardan vazgeçilmesini isteyen gençlerin arasına değil de bunlar olmadan şiir yazılamayacağına inanan "Encümeni Şuara"<sup>4</sup> adıyla bilinen şairler topluluğuna katıldı.

Bu gruptan Eşref Paşa, Kemal'e yazıcı, kâtip anlamına gelen "Namık" mahlasını verdi.

Leskofçalı Galip<sup>5</sup> onun en çok etkilendiği şair oldu.

---

3 23 Nisan 1821'de II. Mahmud'un tercüman yetiştirilmesi ve Babiali memurlarından dil öğrenmek isteyenlere yabancı dil öğretilmesi amacıyla kurduğu büro.

4 Tanzimat Dönemi öncesinde klasik dil, zevk ve sanat anlayışını devam ettirmek amacıyla kurulmuş olan şairler topluluğu.

5 Leskofçalı Galip (1828- 1867): Divan şiiri geleneğini sürdürenler arasında en başarılı şair olarak bilinir.

Şiirleri zenginliği, çeşitliliği, teşbih, istiare gibi sanatları ustalıkla kullanmasıyla iyi bir yer edindi.

Bir yıl içinde *Divan*'ını tamamladığında 19 yaşındaydı.

Ünlenmeye başladı.

Fransızca'yı bu dönemde öğrenen Namık Kemal'in çocukluğu ve ilk gençliği Osmanlı İmparatorluğunun yarı sömürge durumuna getirildiği dönemde geçti.

Onun doğumundan iki yıl önce imzalanan 1838 İngiliz-Osmanlı Ticaret Antlaşmasıyla<sup>6</sup> eski kapitülasyon haklarının yanı sıra yabancı devletlere yeni ayrıcalıklar tanınmıştı.

1839 Tanzimat Fermanı<sup>7</sup> ise Müslüman olmayan azınlıklara yeni haklar getirdi.

Patrikhane özerk ve ayrıcalıklı bir kurum haline geldi. Ekonomide uygulanan liberal sistem ve kapitülasyonların güçlendirilmesi liman şehirlerinde Batı sermayesine bağlı Rum, Ermeni ve Slavların oluşturduğu bir ticaret burjuvazisinin gelişmesine yol açtı.

Engels şöyle yazdı:

*Türkiye'de ticareti kimler yönetiyor? Herhalde Türkler değil. Rumlar, Ermeniler, Slavlar ve Batı Avrupalılar. Büyük limanlarda yerleşiyorlar ve tüm ticareti ellerine alıyorlar.*

---

6 1838 İngiliz-Osmanlı Ticaret Antlaşması: Osmanlı Devleti 1826'dan beri yerli hammaddelerin yurt dışına çıkarılmasını önleyen tekel sistemini uygulamaya koymuştu. Bu sistem çıkarlarına uygun düşmediği için İngilizler Osmanlı topraklarında kendilerine ayrıcalıklar verilmesi için Osmanlılara baskı yapıyorlardı. Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa, Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyanını bastırarak için istediği yardıma karşılık İngilizlere ticari bakımdan büyük ayrıcalıklar veren "Balta Limanı Ticaret Antlaşması"nı imzaladı.

7 Tanzimat Fermanı: 3 Kasım 1839'da Sultan Abdülmecit döneminde Dışişleri Bakanı Mustafa Reşit Paşa tarafından okunan, Gülhane Parkında okunduğu için "Gülhane Hattı Hümayunu" veya "Tanzimatı Hayriye" (Hayırlı Düzenlemeler) olarak da bilinen fermanla Osmanlı Devletinde yaşayan Hıristiyan topluma birtakım haklar verilmiş, toplumların bir arada ve eşit haklarla yaşamalarını sağlamak için bazı hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Halkın ırz, namus, can ve malının devlet garantisi altında olacağı, vergilerin herkesin gelirine göre, düzenli bir şekilde alınacağı, askerlik işlerinin düzene konulacağı, mahkemeler açıkça yapılacağı, hiç kimsenin mahkeme edilmeden cezalandırılmayacağı, herkesin malına sahip olup, miras bırakılabileceği, her türlü rüşvet ve iltimasın kalkacağı, herkesin kanun önünde eşit olacağı açıklanmış olan bu fermanla birlikte Osmanlı tarihinde 1876'ya kadar devam edecek olan yeni bir dönem, "Tanzimat Dönemi" açılmıştır.

1853-56 Kırım Savaşının başlamasından hemen sonra (1854) Osmanlı İmparatorluğu ilk kez İngiltere'den yüzde 6 faizle 2,5 milyon altın alarak Batılıların borçlandırma politikalarının ağına düştü.

1855'te 5 milyon 600 bin, 1859'da 4 milyon, 1860'ta 2 milyon 240 bin altın lira daha borçlanan devlet her yıl 1 milyon altın faiz ödeme yükümlülüğüyle karşı karşıya kaldı.

Namık Kemal Sofya'da çocukluktan çıkıp genç bir insana dönüşürken Islahat Fermanı<sup>8</sup> açıklanmıştı.

Devlet Avrupa'nın vesayeti altına giderek daha çok giriyordu, savaştan yıpranarak çıkmış, Avrupalı tefecilerin eline düşmüştü, borcu sürekli artıyordu.

Fransa ve İngiltere stratejik ve sömürge amaçları için Türk topraklarında demiryolu inşasına başlamıştı.

Türk ekonomisi yabancıların eline geçiyor, borç alınan altınlar sultanların ve saray çevresinin rahat yaşaması için harcanıyordu.

Boğaz'da Çırağan gibi mermer saraylar yükseliyordu.

Ali ve Fuat Paşalar toprak ağalığı ve ulemaya hizmet ediyordu.

Bütçe açıkları için 70 milyon borçlanan devlet her yıl 1,5 milyon altın faiz ödüyordu.

Namık Kemal, yaşamının dönüm noktası olan İbrahim Şinasi'yle<sup>9</sup> de bu dönemde tanıştı.

Şinasi, Agâh Efendi'yle<sup>10</sup> birlikte 21 Ekim 1860'ta çıkarmaya

---

8 Islahat Fermanı: İngiltere ve Fransa'nın, Kırım Savaşında Osmanlı Devletine yapmış oldukları yardım karşılığında Hıristiyanlara bazı haklar verilmesini öngören ve Osmanlı padişahı Abdülmecit'in 28 Şubat 1856'da ilan ettiği düzenleme.

9 (1826-1871): 1860'ta Agâh Efendi ile birlikte Tercümanı Ahval, 1862'de Tasvir-i Efkâr gazetesini çıkardı. Fransız şairlerinden çeviriler yaptı. Eski nazım biçimleriyle yazdığı şiirlerde yeni düşünceleri dile getirdi. Öz ve biçim yönünden tümüyle yeni şiirler de yarattı. Tek perdelik Şair Evlenmesi adlı komedisi, Batılı anlamdaki ilk Türkçe oyundur.

10 Agâh Efendi (1832-1883): 1860'ta Şinasi ile birlikte özel sermayeyle çıkarılmış ilk Türk gazetesi olan ve bir haber gazetesi olmakla kalmayıp ülkenin o dönemdeki birçok ekonomik ve toplumsal sorununu tartışmaya açan Tercüman-ı Ahval gazetesini çıkardı. Yenilikçi aydınların kurduğu Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin 1865'teki ilk üyelerindendir. Paris'te arkadaşları ile birlikte Muhbir (Haberci) ve Hürriyet gazetelerini yayımladı.